

קבוצת דיון משפחתית (קד"ם) וצדק מאחה: הלכה למעשה

עזי נבון

עמותת 'קד"ם' – ילדים ונוער' נוסדה בשנת 2001 על ידי קבוצת מגשרים ממרכז 'גבים' לגישור, שנחשפו לגישות מרתקות שצמחו ברחבי העולם בעשורים האחרונים של המאה העשרים. בשנת 2008 החלה העמותה לעסוק באינטנסיביות ב'צדק מאחה', עת החלה להפעיל את תכנית קד"ם לנוער עובר חוק עבור משרד הרווחה והשירותים החברתיים. מאז ועד היום השלימה העמותה טיפול באלפי מקרים, באמצעות עשרות מתאמים בכל רחבי הארץ ובכל המגזרים והקבוצות האתניות בישראל. מתאמי העמותה, הנמנים עם מגוון המגזרים והקבוצות הללו, עוסקים בד בבד עם הנחיית התהליכים גם בלמידה ובהתפתחות מקצועית מתמדת, צוברים ניסיון מעשי רב והנם מוקד ידע חשוב בתחומים אלה בארץ. פעילות המתאמים נעשית מתוך אמונה והכרה בכוח המיוחד של פרקטיקות אלה ותרומתן למשתתפים כמו גם לחברה בישראל.

קבוצת דיון משפחתית (קד"ם)

קד"ם היא מסגרת שנועדה לסייע למשפחה בהתמודדות עם קשיים שונים של ילדים ונוער. הקשיים האפשריים מגוונים, כגון הוצאות חוץ-ביתיות, הרחקה מבית הספר וכדומה. המסגרת מאפשרת התמקדות בזיהוי הצרכים של הנער והדאגות ביחס אליו, הגדלת מרחב המשאבים לטיפול בקשיים, יצירת שותפות פורה בין כל הגורמים המטפלים בנער – הורים, משפחה מורחבת, גורם מפנה ואנשי מקצוע אחרים – והובלה להכנת תכנית טיפול המוסכמת על כל אותם גורמים. תהליך קד"ם צמח בניו זילנד, על רקע של מסורות עתיקות, והוצע לממשל על ידי בני קבוצת הילידים המאורים בשנות השמונים של המאה הקודמת כדרך

להתמודד עם כשלים בדרכי הטיפול בבעיות של בני משפחותיהם. בשנת 1989 נחקק בניו זילנד חוק חברתי ברוח זו – Children, Young Persons and their Families Act. לפי חוק זה, קד"ם הנה הכלי המרכזי לביצוע תהליך חלופי של קבלת החלטות בנוגע לקטינים. מדינות רבות הלכו בעקבות ניו זילנד ואימצו את המודל, אגב התאמתו לתנאים ולאופי המקומיים. ברבות מהמדינות מיושם המודל בתחומי שפיטת נוער, חינוך, רווחה ועוד.

תכנית קד"ם מושתתת על הערכים והעקרונות הבאים:

- מערכת היחסים המשמעותית ביותר לילדים היא המערכת המשפחתית. המשפחה היא מערכת מורכבת ורב־ממדית, בעלת כוחות ומשאבים שאותם יש לזהות ולמצות.
 - זכותו של כל אדם להשתתף בתהליכים של קבלת החלטות הנוגעות לחייו ולחיי בני משפחתו והמשפיעות על גורלו.
 - חשיבות מיוחדת לדיאלוג בין ילדים להורים, בין משפחה גרעינית למשפחה מורחבת ובין משפחות נוער בסיכון לאנשי מקצוע. פתיחות ושפה ישירה ומובנת הן אמצעים המאפשרים דיאלוג זה.
 - אמונה ביכולת המשפחה לקבל החלטות נאותות עבור ילדיה. מתן אפשרות למשפחה הגרעינית והמורחבת להחליט על גורל ילדיה מחזיר לה את עוצמתה, את סמכותה כלפי פרטיה ואת כוחה המוסרי לחנך את בניה.
 - הקפדה על מתן כבוד לילד ולהורה, תוך אמונה בסיכוי של כל אחד לצמוח ולהתחזק.
 - חשיבות לתהליך רגיש־תרבות במשפחות המשתייכות לקהילות תרבותיות שונות.
 - באחריות החברה לאפשר העצמה של קהילות חלשות באמצעות פיתוח שירותים גמישים המתאימים לצרכים הייחודיים של כל נער ומשפחה.
- לתהליך קד"ם ארבעה שלבים: הפניית נערים ומשפחות לתכנית, עבודת הכנה לקראת המפגש, כינוס קבוצת דיון משפחתית וביצוע התכנית.
- בשלב הפניית המשפחות,** הגורם המפנה בודק את מידת ההתאמה של המקרה ושל המשפחה לתכנית. אם נמצאת התאמה, הגורם המפנה פונה לנער ולהוריו ומציע להם להשתתף בתכנית. לאחר קבלת הסכמתם מעביר הגורם המפנה את הפרטים הדרושים למתאם, והלה יוצר קשר ישיר עם הנער והוריו ומתחיל בשלב ההכנה.
- בשלב ההכנה,** המתאם משקיע רבות בהכנת המשתתפים לקראת מפגש ההיוועדות, קבוצת הדיון המשפחתית. הוא נפגש עם בני המשפחה, מכיר באמצעותם את המפה המשפחתית ועוזר למשפחה הגרעינית לבחור את המשתתפים הנוספים,

הקרובים לנער ולהוריו, שזוכים באמונם ואשר לדעת בני המשפחה השתתפותם בדיון חשובה. הוא מסייע לבני המשפחה להתארגן ולהתכונן לדיון, טכנית ורגשית, ומוודא שהם מודעים לנסיבות שבגינן הופנתה המשפחה לתכנית וכי יגיעו לדיון מרצונם. בד בבד עם הכנת המשפחה נפגש המתאם עם הגורם המפנה ועם אנשי מקצוע נוספים שהמשפחה מעוניינת כי ייקחו חלק בדיון, ומכין את כולם למפגש.

קבוצת הדיון המשפחתית מתקיימת במועד ובמקום המתאימים לכל המשתתפים. עקרון הרצוניות נשמר לאורך כל הדיון, ולכל משתתף מותר להודיע, בכל שלב ושלב של הדיון, על רצונו להפסיק את התהליך. המתאם, אשר מנחה את הדיון, מקפיד על השתתפות פעילה של כל המשתתפים. המפגש כולל שלושה חלקים: (א) המתאם מגדיר את מטרת הדיון וכלליו. הגורם המפנה מציג את סיבת ההפניה, מתאר את מצב הסיכון שבו נמצא הנער ומסביר את דאגותיו לנוכח מצבו זה של הנער. לאחר מכן מתקיים דיון, שבו לוקחים חלק כל המשתתפים במפגש, בנושאים ובדאגות שהעלה הגורם המפנה. המשתתפים מוזמנים לשאול שאלות, להביע הסתייגויות ולהוסיף דאגות משל עצמם. כשהדיון בדאגות מגיע לכלל מיצוי, מציגים אנשי המקצוע את השירותים והמשאבים העומדים לרשות המשפחה והנער לשם התמודדות עם המצב, וגם בנושא זה מתקיים דיון מקיף, המבהיר למשפחה את תמונת המשאבים, הפנימיים והחיצוניים, העומדים לרשותה; (ב) הגורם המפנה, אנשי המקצוע והמתאם פורשים מן הדיון ומשאירים את המשפחה ל'זמן פרטי'. המשימה של בני המשפחה בפרק זמן זה היא להכין תכנית אופרטיבית, שתיתן מענה לדאגות שזוהו והוגדרו בחלק הראשון של המפגש. המשפחה מתבקשת לפרט מי האחראי לביצוע כל אחד מחלקי התכנית, מה לוח הזמנים לביצועה וכיצד יוכל הגורם המפנה לדעת שהתכנית בוצעה בפועל; (ג) עם השלמת הכנתה של התכנית על ידי המשפחה, הגורם המפנה, אנשי המקצוע והמתאם חוזרים לדיון המשפחתי. המשפחה מציגה בפניהם את התכנית שהכינה ומתקיים דיון. בדיון יכולים הגורם המפנה ואנשי המקצוע לבקש הבהרות ולשאול שאלות בנוגע לתכנית וכן להביע הסתייגויות מחלקים שונים שלה. בתום הדיון בתכנית שהציעה המשפחה בודק המתאם אם לדעת כל אחד מהמשתתפים כל הדאגות וזכות למענה ואם התכנית בכללותה מניחה את הדעת. לאחר תיקונים והשלמות המקובלים על הכלל מנסח המתאם את התכנית בכתב ומחתיים את המשתתפים על הסכם לביצועה.

ביצוע התכנית – לאחר קבלת התכנית בקבוצת הדיון המשפחתית יש להחלטות תוקף מחייב. כל אחד מהמשתתפים בדיון (הנער, ההורים, המשפחה המורחבת, אנשי המקצוע והגורם המפנה) מחויב לבצע את חלקו, בין אם בפעולה שאותה התחייב לעשות ובין אם בשירות שאותו התחייב לספק, הכול כפי שנקבע בתכנית. הניסיון שהצטבר בהפעלת התכנית הראה כי רוב הדיונים המשפחתיים מסתיימים

בגיבוש תכנית המאושרת על ידי אנשי המקצוע ואשר כוללת דרכי טיפול חלופיות לאלה המסורתיות, המתאימות באופן ייחודי למשפחות שקיימו את התהליך. ברוב הדיונים קיימת שביעות רצון מהתכניות הן אצל אנשי המקצוע והן אצל המשפחות. מעורבות המשפחה בבניית התכנית תורמת לחיזוק תחושת האחריות המשפחתית לעתידו של הנער ולמוטיבציה של בני המשפחה לביצוע התכנית המבטיחה את שלומו. מעורבות ההורים מגבירה את תחושת הביטחון אצל הקטינים המעורבים בתכנית. על פי עדות ההורים, התכנית תורמת לחיזוק סמכותם ההורית ולשיקומה. בעקבות תהליך קד"ם, קרובים מהמשפחה המורחבת נעשו מעורבים ושותפים בחיי הנער והמשפחה הגרעינית.

צדק מאחה באמצעות קד"ם במקרי עברות של בני נוער בישראל

מאז סוף שנות השבעים גברה ההתעניינות בגישת הצדק המאחה, והיא ביססה לעצמה בהדרגה מקום חשוב בתחום המשפט הפלילי. הפנמת גישה זו באה לידי ביטוי, בין השאר, בעיגון עקרונית הצדק המאחה בחקיקה מתאימה במדינות שונות; ברפורמות מבניות שנערכו במספר גדל והולך של מדינות במטרה לעודד את גישת הצדק המאחה ולסייע למערכת בתי המשפט ליישם אותה; בהתוויית יישומים של צדק מאחה המשולבים במערכת המשפט הפלילי בארצות הברית, באירופה, באוסטרליה, בניו זילנד ועוד; בהכרה של ארגוני תמיכה בנפגעי עברה ברחבי העולם בגישת הצדק המאחה; בקיום כנסים לאומיים ובין-לאומיים בתחום הצדק המאחה מדי שנה. כיום פועלות יותר מ-1,500 תכניות צדק מאחה בכ-100 מדינות ברחבי העולם. ארגונים בין-לאומיים מוקמים במטרה לפתח את התחום וספרות מקצועית ענפה מתפרסמת בנושא. העיסוק בצדק המאחה בתחום המשפט הפלילי בעולם עובר תהליכי התמקצעות המתבטאים בפיתוח סטנדרטים ועיצובם. מגמה זו מצאה ביטוי בהחלטה על 'עקרונות יסוד לשימוש בתכניות צדק מאחה בתחום הפלילי', שאומצה על ידי המרכז הבין-לאומי למניעת פשיעה של האומות המאוחדות בשנת 2002. את הצדק המאחה מקובל ליישם בכמה דרכים: גישור, קבוצות דיון משפחתיות ומעגלים.

גישות הקד"ם והצדק המאחה נפגשות בתחום החפיפה שלהן בתהליך 'קד"ם לנוער עובר חוק'. זהו תהליך חלופי או תהליך נלווה להעמדה לדין, המתקיים במסגרת תכנית ייעודית המופעלת על ידי משרד הרווחה והשירותים החברתיים, בשיתוף עם משטרת ישראל. תהליך זה משתמש בעקרונות הקד"ם בתהליך של 'צדק מאחה'. בתהליך נפגשים הנער שעבר על החוק ומשפחתו המורחבת עם נפגע

העברה ומשפחתו ועם אנשי מקצוע במטרה לדרון בעברה שביצע ובתוצאותיה. התהליך מתקיים רק במקרים שבהם הודה הפוגע בעברה ונפגע העברה מסכים לתהליך. המתאם מלווה את המשתתפים בתהליך ומסייע בהכנת ההיוועדות ובהנחייתה. לתהליך תרומה ממשית לנער הפוגע, בכך שהוא מאפשר לו לקבל אחריות לפגיעה ותוצאותיה ולתקנה. ניתנת לו הזדמנות להביע חרטה בפני הנפגע ולבקש את סליחתו. נוסף על כך, הפוגע עובר תהליך של שיפור קשריו עם משפחתו וכן עם גורמים חינוכיים-טיפוליים המלווים אותו ומסייעים לו להחזיר את חייו למסלולם הנורמטיבי ולהשתלב מחדש בקהילה. נפגע העברה חווה תהליך הוגן ומכובד, זוכה להכרתו של הפוגע בפגיעה ומקבל הזדמנות להציג את מגוון ההשפעות של המעשה הפלילי על חייו ולשאל שאלות המטרידות אותו בקשר לפגיעה. הביטחון מושב לו, מוחזרת לו השליטה על האירועים וביכולתו להשפיע ולקבוע כיצד יתקנו הפגיעות, כולל פיצוי והתנצלות. ביכולתו לבחור במחילה ומתאפשר תיקון רגשי לצד תיקון חומרי שמתקבל מהנער הפוגע.

לאחר כמה מפגשי הכנה וכחודשיים מתחילת התהליך מתכנסים כל המעורבים להיוועדות משותפת. מפגש ההיוועדות אורך שעות מספר ובמהלכו מתאפשר לנער הפוגע ולמשפחתו לקחת חלק פעיל בתיקון הנזק, בפיצוי נפגע העברה ובהכנת תכנית למניעת הישנותם של מעשי העברה על החוק. במפגש ההיוועדות משתתפים הנער, משפחתו ואנשים קרובים אחרים, נפגע העברה ומשפחתו, קצין מבחן לנוער, קצין הנוער במשטרה, אנשי מקצוע אחרים לפי הצורך ומתאם המפגש. כל אחד מהמשתתפים מציג את נקודת מבטו על המקרה. הנער, משפחתו ואנשים הקרובים אליהם בלבד מגבשים את התכנית לתיקון הנזק ומניעת עברות נוספות. על התכנית לענות על צרכיו השונים של הנער שביצע את העברה ועל ציפיותיו של נפגע העברה לתיקון הפגיעה. כל המשתתפים חוזרים ומתכנסים לשמיעת תכניתה של המשפחה ולאישורה במשותף. לאחר אישור התכנית חותמים המשתתפים על הסכם. ביצוע התכנית מתפרס על פני חודשים מספר, ועמידה מלאה בה מאפשרת לקצין המבחן להמליץ למשטרה על סגירת התיק הפלילי ומחיקת הרישום הפלילי. התנאים לתהליך הם כדלקמן: הנער קיבל אחריות למעשה הפלילי במשטרה; העברה היא מסוג עוון או פשע, למעט סוגי העברות הבאות: המתה, מין, סמים, אלימות במשפחה, עברות אלימות חמורות (אלא אם כן ניתן לכך אישור מיוחד); אין לנער תיקי משטרה פתוחים נוספים שהוא מעורב בהם כחשוד בכיצוע עברה; אין לחובתו של הנער מאסר על תנאי ברי-הפעלה; החקירה הסתיימה ואלמלא קיום הקד"ם היה מומלץ להגיש כתב אישום נגד הנער בגין העברות המיוחסות לו; הנער ביצע את העברה מעל גיל 12 ובטרם מלאו לו 18 שנים; הנער נתן את הסכמתו לקיום התהליך; נפגע העברה נתן את הסכמתו לקיום התהליך.

המפגש הבלתי אמצעי עם תחושותיהם של הנפגעים, שאותו מאפשר תהליך הקד"ם, יכול יותר מכול להביא נערים פוגעים לזהות את השפעת התנהגותם על אחרים ולהבין את מידת הסבל והנזק שגרמו. דרך תקשורת ישירה עם הנפגעים הם יכולים להתנצל, לתקן את הנזק שגרמו ולהקטין את הסיכון של חזרה על מעשיהם. אפשרות זו אינה קיימת בהליכים הפליליים המקובלים, שבהם אין מעורבות של שני הצדדים בקבלת ההחלטות, אין דרישה מהפוגעים לעמוד מול נפגעי העברה הישירים והעקיפים ולרוב אין דיון עם הפוגע על תיקון הנזק עבור הנפגעים. בתהליך קד"ם ניתן לזהות את הפוטנציאל הטוב הקיים בנער ולהציע אפשרויות לשיקום חברתי. הנער בודק, עם שאר משתתפי המפגש, דרכים לתקן את הנזק שעשה על ידי התנצלות, שירות קהילתי, החזרת הכסף או דרכים אחרות. ברוב המקרים מגיעים משתתפי קד"ם לנוער עובר חוק לפתרונות שבבית המשפט לא ניתן להשיגם. ממחקרים עולה שהתהליך מביא להקטנת הפחד של הנפגע מהפוגע וכעסו עליו, הפחתת סימפטומים פוסט־טראומטיים ומניעת תיוג מיותר של נערים כנוער עברייני.

'צדק מאחה' באמצעות קד"ם במקרי עברות של בני נוער החל בישראל כתכנית ניסיונית בשנת 2000, במסגרת שירות המבחן לנוער. לאחר מחקר הערכה שבוצע בשנת 2003, ולאור שביעות רצון מצד כל המשתתפים והשפעה חיובית על הפחתת עברות חוזרות, הוחלט להפעיל את התכנית כחלק משגרת הטיפול בקטינים עוברי חוק בישראל. בשנת 2008 הופרטה הפעלת התכנית לגורמים שמחוץ למשרד הרווחה, ובשנת 2011 עוגן ההליך בחקיקה (סעיף 12 א' לחוק הנוער ושיפטה, ענישה ודרכי טיפול, תשל"א-1971).

תיאור מקרה של תהליך קד"ם לנוער עובר חוק

ת' הוא נער מהמגזר הבודאי, שהואשם בתקיפה בנסיבות מחמירות וגרימת חבלות של ממש. בהתייחסותו לעברה סיפר כי בדרכו הבחין בקטטה, שבמהלכה היכו נערים מהחמולה שלו נער אחר. התברר שהנער הואשם בכך שדיבר עם בנות מהחמולה שלהם. ת' החל גם הוא לבעוט בנפגע העברה ביחד עם האחרים. נפגע העברה נפל על הארץ מעוצמת המכות, אך ת' ואדם נוסף המשיכו להכות אותו באמצעות ענפי עצים על גבו, פניו ובטנו. נפגע העברה החל לדמם בפניו, בכה וביקש מהם להפסיק. בהתייחסו לנפגע העברה מסר ת' כי חשב כמה פעמים לפנות אליו ולהתנצל בפניו.

המתאמת קיימה כמה פגישות הכנה עם הנער הפוגע ומשפחתו, בביתם. הנער

קיבל אחריות לחלקו במעשה. לדבריו, רצייתי להראות לחברים שלי שאני גבר, אם לא היתי משתתף אתם היו צוחקים עליי וחשוב היה לי להיחשב בעיניהם גבר. היום אני מבין שעשיתי טעות חמורה ואני מתנצל על כך. חשוב לי להתנצל בפני הנער שהרבצתי לו.

האב סיפר שניסה ליישב את ההדורים בין המשפחות ומשפחתו של הנער שנפגע סירבה לכך. הם הסכימו לשוחח רק עם גורמים מתווכים, ונעשתה טולחה עקיפה. להוריו של ת' היה חשוב מאוד להיפגש ולהתנצל. האב ידוע בכפר מתוקף תפקידיו והנושא גרם לו לכעס, מבוכה ובושה גדולה. גם האם הביעה כעס ובושה. לדבריה העברה החמורה גרמה לה כאב גדול, והיא יחסה חשיבות רבה להתנצלות ולהתפייסות בין הנערים ובין המבוגרים. ההורים והנער דוברי עברית רהוטה, עובדים, לומדים ומעורים בחיי הילדים. לאב אישה אחת. לדברי האם, בנה זוכה לתשומת לב רבה, והקשר עם אביו, שכולל עבודה ביחד אתו במוקד מד"א, אינו עולה בקנה אחד עם ביצוע העברה. האב קיבל על עצמו את הפיזיו שדרשה משפחת הנפגע ונתן את הסכמתו להמשך התהליך. ההורים העלו כוחות שהם שמייחסים לבנם: חברותי, סומכים עליו בעבודה ובבית, קיימת מערכת יחסים טובה ביניהם ויש לו יכולת ללמוד. לצד אלה הביעו את הדאגות באשר להשפעות החברתיות עליו ולחוסר ההשקעה שלו בלימודים. ת' ציין בדאגותיו חשש להשפעת התיק הפלילי על הלימודים, וציין שהוא מעוניין ללמוד רפואה. בשיחה האחרונה לקראת ההיוועדות ניכר הקושי שלו לקבל אחריות בפרהסיה, בשל הבושה הכרוכה בכך. ההכנה עסקה בדיבור במרחב הלא מוכר ומול האנשים שנוגעים בדבר, המתמודדים עם הפגיעה והכאב. הפיזיו הכספי הציק לו, וכן אי-הנעימות שחש כלפי אביו. המתאמת נתנה לגיטימציה לקושי, לחששות ולבושה שחש ויחד עם זאת חיזקה אותו באמירה שהמפגש יהיה הוגן ויאפשר קבלת אחריות אמיתית. המתאמת ערכה גם פגישות הכנה עם התומכים של הנער הפוגע – המחנך שלו, האח של האם ובן הדוד של האב.

פגישת הכנה עם הנער הנפגע ג', אביו ודודתו התקיימה בביתם. הנער סיפר שנקרא על ידי כמה חברים, חשב שקוראים לו לשבת ולדבר, עד שהגיעו למקום מוסתר ושם החלו להכותו כי שוחח עם בנות מהמשפחה של הנערים המכים. לדבריו, הוא מוכן לתהליך ומבקש שת' יבקש סליחה, יחזור לו הטלפון הנייד שלו או שוויו וכן יינתן לו פיזיו כספי בגין המכות שקיבל. היה לו קשה להביע רגשות, ניכר שהוא הרגיש מושפל, לאורך השיחה כולה היו עיניו מושפלות מטה, והוא נעזר בתרגומו של האב כדי להביע טוב יותר את תחושותיו. הדודה תיארה את החוויה הקשה שעברה עליה ועל ג' כשהבינה שהוכה. ג' לא שיתף אותה כלל במה שעבר. הוא הגיע הביתה, החליף חולצה שהייתה מגואלת בדם ויצא החוצה להירגע, ואז הגיעה ניידת המשטרה לביתם. לדבריה, גבר שמקבל מכות זו השפלה,

ויש קושי גדול עוד יותר להביע כאב או רגש אחר. ג' ביקש שאביו ודודתו יצטרפו אליו למפגש.

לאחר כחודשיים של הכנה התקיים מפגש היוועדות. המפגש החל באיחור, משום שהנער הפוגע הגיע עם האב בלבד בטענה שהאם לא חשה בטוב, וחזר להביאה לאחר שהבין שהמפגש לא יתקיים בלעדיה. המפגש התנהל בשפה העברית, שפה שכל המשתתפים מבינים ומדברים, פרט לתוספת של עזרה לנער הנפגע, שהתבטא לעתים טוב יותר בערבית והדודה תרגמה את הדברים (מאוחר יותר התברר ש'דודה' הוא כינוי מקובל בחברה הברואית לאם חורגת).

במפגש השתתפו הנער הפוגע, הוריו ושלוש התומכים – דוד, מחנך ובן דוד של האב. מצד הנפגע הגיעו הנער עצמו, אביו ודודתו. כמו כן השתתפו במפגש חוקר נוער, קצינת מבחן ומתאמת הקד"ם שהכינה את המפגש והנחתה אותו. חוקר הנוער תיאר את העברה, פירט את הסעיף בחוק שבו הואשם הנער הפוגע, את העונש המרבי הצפוי לו בעברה מסוג זה לפי החוק ואת התייחסות המשטרה למעשים כאלה.

ת', הנער הפוגע, התבייש והיה נרגש מתחילתו של המפגש. כשהחל לתאר את המקרה, רגלו קפצה מחוסר שליטה ולאחר מכן כל גופו קפץ ורעד. ההורים הרגישו את אי-הנוחות שלו והעירו לו על כך. הוא תיאר בפרטים את האירוע וענה על השאלות המתייחסות לרגעי האלימות. אי-הנוחות והבושה הורגשו היטב. הוא הכיר בפגיעה הרגשית של הנפגע, הורי הנפגע, הוריו שלו ושלו עצמו. הוא ידע להצביע על הרגע שבו הבין שטעה ('שמתי את עצמי במקומו') ומה עשה בעקבות זאת (דאג להביא לנפגע מים ולשטוף את פניו).

לאחר מכן תיאר נפגע העברה את האירועים מנקודת מבטו. הוא סיפר על חוסר האונים בהתמודדות עם חבורה של ילדים שמכים אותו כשהוא לבד, על המצוקה שחש כשחזר הביתה ולא סיפר לאיש ועל כך שרק תכנן איך להחזיר לעצמו את הכבוד. למזלו המשטרה הקדימה אותו ובאה לגבות עדות.

אביו תיאר את הכאב והבושה הגדולה שהרגיש כשהבין שבנו הוכה וקרא לכולם להתמודד בדרכים אחרות. אשת האב (המכונה כאמור 'דודה') שיתפה ברגשותיה ברגעים הראשונים של הידיעה, כאשר הצטרפה לניידת המשטרה, ועל השיחה המשותפת שלה עם הנפגע בעת חזרתם הביתה בסיום החקירה. הדבר עזר לנער לשתף ולכאוב את כאבו מבלי להגיב באלימות לשם החזרת כבודו.

אביו של הנער הפוגע ביקש בתחילת דבריו להתנצל בפני ג' ומשפחתו. הוא תיאר בפני כולם את תגובתו כשנודע לו על חלקו של בנו בעברה ('שברתי את שמש החלון מרוב עצבים'), על הבושה הגדולה שחש בתוך הקהילה ועל מערכת היחסים בינו ובין בנו, שנפגעה. אמו של ת' מיעטה במילים, גם בשל הקושי לדבר

בפני גברים, ציינה שכאב לה מאוד ושהתכיישה במעשה של בנה, שהיא נוהגת להתגאות בו בפני חברותיה.

התומכים של הפוגע, כל אחד בתורו, חיזקו את ג' הנפגע וגינו את מעשהו של ת'. הם תיארו את התדהמה והכעס על ההתנהגות, במיוחד בשל התמיכה האוהבת והתומכת של הוריו, שאינם מפסיקים להיות מעורבים ואכפתיים בכל מעגלי חייו. קצינת המבחן ציינה את התהליך שעבר ת' מאז פגישתם בשירות המבחן ועד להיוועדות, את ההתקדמות בכל הנוגע לקבלת האחריות והרצון לתקן ולהתנצל. המשתתפים הציגו את הדאגות שלהם ביחס לת': החשש שהתיק הפלילי יפגע בעתידו ובאפשרויות הלימוד והתעסוקה שלו; הפגיעה באמון האב בשל חוסר הפתיחות; העובדה שהתנהגותו מוכתבת לעתים על ידי האגו, דבר שעלול להוביל למעשים שליליים; השתתפותו במעגל חברתי שלילי, שעלול להוביל לאיבוד שליטה בהתנהגות; נטייה להתנהגות אלימה; נטייה לאיחורים המעידה על חוסר מחויבות. כל המשתתפים הציגו משאבים שיכולים לשמש כמרכיבים בתכנית להתמודדות עם הדאגות.

ת' התנצל בפני ג', נפגע העברה ובפני אביו ודודתו. ג' ביקש פיצוי כספי בגין המכות שקיבל, כדרך לתיקון עבורו.

בשלב זה נשאלו ת', משפחתו ותומכיו בחדר ל'זמן פרטי', לשם גיבוש תכנית להתמודדות עם הפגיעה והשפעותיה השונות. התכנית שהציגו בפני כל המשתתפים בהמשך כללה התנצלות, 80 שעות של"צ (שירות למען הציבור) במשך חצי שנה ופיצוי לנפגע על ידי קניית מכשיר טלפון נייד על פי בחירתו.

בסיכום שתיעד את התהליך ציינה המתאמת את תחושות חוסר הביטחון שליוו אותה במפגשים ביישוב, שלדבריה השתנו לאחר היכרות עם המשפחות. למחרת ההיוועדות היא קיבלה שיחת טלפון מאביו של ג' הנפגע, שהודה לה על הרגישות והמסירות שהרגיש בניהול המפגש. הוא ציין שג' קיבל שיעור לחיים וכי הוא מרוצה מהתהליך ומהתוצאות.

אתגרים וכיוונים להמשך הדרך

הפעלת תכנית קד"ם לנוער עובר חוק הנה העוגן המרכזי בפעילות עמותת 'קד"ם – ילדים ונוער' בשנים האחרונות. הפעלת התכנית כרוכה באתגרים רבים. אתגר אחד הוא הפעלת תהליכים שבהם מעורבות משפחות ממגוון עדות ומגזרים, עם רקע תרבותי ייחודי. בצד רגישות רבת-תרבותית יש לבחון פיתוח של התהליכים והתאמתם לשם הפקת המרב מהם.

אתגר נוסף הוא שילוב התהליכים במסגרת ההליכים הפליליים הקיימים בישראל. לביצוע קד"ם כהליך חלופי במקום ההליך הפלילי יש יתרונות חשובים, אך שילובו בהליך הפלילי יכול להביא גם הוא לתועלת לא מבוטלת. בשנים האחרונות החל שילוב הדרגתי כזה והוכיח תרומה. הגיעה העת למסד את המתכונת הניסיונית, בשיתוף עם הגורמים הרבים המעורבים בכך, ולגבש נהלים מפורטים ומחייבים בנושא.

אתגר שלישי הוא הרחבת השימוש בהליכים אלה. כיום מופנים לתהליכי קד"ם כ-2.5% בלבד מכלל עברות הנוער. נראה שנכון לבחון את הסיבות להיקף מצומצם זה ולפעול לגידול מספרן של ההפניות לתהליך. כחלק מכך כדאי לבחון את סוגי העברות המטופלות בהליך זה – במהלך השנים צומצמו סוגי העברות שהוחרגו מטיפול בקד"ם בצורה זהירה והדרגתית. יש להמשיך במגמה זאת, במיוחד על רקע הניסיון בעולם ותובנות שהתרומה הרבה ביותר מתקבלת דווקא בתהליכים שמטפלים בעברות חמורות.